

Normatywne instrumenty wyjścia wspólnika albo akcjonariusza ze spółki kapitałowej

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Wstęp

Przedmiot rozważań zawartych w monografii stanowią normatywne instrumenty przewidujące prawo albo obowiązek wyjścia wspólnika albo akcjonariusza ze spółki kapitałowej (ang. *exit*). W najnowszej literaturze przedmiotu polskie piśmiennictwo i orzecznictwo nie analizowało w sposób systemowy odnośnych instytucji¹. Dlatego też celem naukowym publikacji jest zbadanie normatywnych instrumentów przewidujących prawo albo obowiązek wyjścia wspólnika albo akcjonariusza ze spółki kapitałowej (ang. *exit*).

W związku z rosnącym znaczeniem tych mechanizmów zachodzi potrzeba przeprowadzenia pogłębionej analizy poszczególnych rozwiązań, przewidzianych zarówno w prawie polskim, jak i unijnym. Nowatorski charakter badań przejawia się w monograficznym i systemowym ujęciu tematu.

Przedmiot analizy koncentruje się wokół przypadków, w których ustawodawca przewiduje sposobność zakończenia relacji korporacyjnej pomiędzy wspólnikiem albo akcjonariuszem a spółką w ramach sukcesji syngularnej i jednocześnie wiążąco przesłanki i zasady takiego wyjścia ze spółki. Dlatego też monografia pomija problematykę ustania członkostwa w spółce kapitałowej w następstwie sukcesji uniwersalnej (np. dziedziczenia, połączenia i podziału spółek). Ponadto, zakres przedmiotowy opracowania nie odnosi się do czynności prawnych zdziałanych w sposób konsensualny (tj. za zgodą zainteresowanych stron), w ramach zasady swobody umów, dla których

¹ Istotną monografią odnoszącą się do problematyki wyjścia wspólnika albo akcjonariusza ze spółki kapitałowej jest opracowanie A. Radwana, *Ius dissidentium*. Granice konsensusu korporacyjnego i władzy większości w spółkach kapitałowych, Warszawa 2016. Jednak wspomniane dzieło (wydane w 2016 r.) koncentruje się wokół określonych w ustawie przypadków prawa do zakończenia a likwidacji („upłynnienia”) członkostwa korporacyjnego ze strony mniejszości (zob. A. Radwan, *Ius dissidentium*, s. 3). Tymczasem opracowanie mojego autorstwa odwołuje się do zagadnień zakończenia stosunku korporacyjnego wspólnika albo akcjonariusza (włącznie spółki kapitałowej), zarówno z punktu widzenia inwestora mniejszościowego, jak i większościowego. Dodatkowo stawiam nacisk na szereg instytucji, które uległy znaczącej nowelizacji w ostatnim okresie (np. dotyczące wezwań do zapisywania się na sprzedaż albo zamianę akcji spółki publicznej) albo zostały wprowadzone do rodzimego systemu prawnego kilka lat temu (np. w związku z wprowadzeniem nowego typu spółki kapitałowej, tj. prostej spółki akcyjnej). Ponadto dzieło A. Radwana intencjonalnie pomija przypadki ustąpienia wspólnika albo akcjonariusza ze spółki wbrew woli inwestora mniejszościowego, np. przymusowy wykup akcji (art. 418 KSH, art. 82 OfertaPublU) bądź wyłączenie wspólnika ze spółki z o.o. (art. 266 KSH), podczas gdy monografia mojego autorstwa kładzie nacisk na wspomniane zagadnienia, zwłaszcza zaś na regulację dotyczącą spółki akcyjnej.

prawodawca zasadniczo nie przewidział atypowych ograniczeń dotyczących trybu kontraktowania lub treści postanowień istotnych (*essentialia negotii*).

Jako kontrapunkt dla czynności prawnych implikujących następstwo prawne w ramach sukcesji syngularnej zostały przywołane (w charakterze wzmianki) podstawowe uwagi dotyczące umorzenia udziałów albo akcji.

Rezultatem badań będzie uchwycenie przyczyn, istoty i skutków unormowań związanych z wyjściem *ex lege* wspólnika albo akcjonariusza ze spółki kapitałowej. Wyniki analizy mają w zamierzeniu przyczynić się do rozwoju polskiej i europejskiej nauki prawa handlowego, zwłaszcza w zakresie zmiany kontroli nad spółką kapitałową oraz ochrony inwestorów mniejszościowych. Trafność rozwiązań (lub ich brak), przyjętych w odniesieniu do tej problematyki, może rzutować na kondycję polskiej gospodarki oraz jej konkurencyjność względem innych państw. Ponadto rezultaty badania mogą okazać się przydatne dla prawodawcy unijnego, którego ambicją jest m.in. unowocześnienie rozwiązań dotyczących wezwań do zapisywania się na sprzedaż lub zamianę akcji spółki publicznej.

Szczegółowe cele badawcze będą zmierzały do weryfikacji następującej hipotezy badawczej: regulacje, przewidujące prawo albo obowiązek wyjścia wspólnika albo akcjonariusza ze spółki kapitałowej, pełnią różne funkcje, doniosłe z punktu widzenia założeń polityki prawa. Najczęściej odnośne mechanizmy stanowią refleks klauzuli *rebus sic stantibus*² w relacjach korporacyjnych, umożliwiając korektę relacji spółkowych w obli-

² W obecnym stanie prawnym generalna klauzula *rebus sic stantibus* jest ujęta w art. 357¹ KC. Stosownie do cytowanej regulacji, jeżeli z powodu nadzwyczajnej zmiany stosunków spełnienie świadczenia byłoby połączone z nadmiernymi trudnościami albo groziłoby jednej ze stron rażąca strata, czego strony nie przewidywały przy zawarciu umowy, sąd może po rozważeniu interesów stron, zgodnie z zasadami współzycia społecznego, oznaczyć sposób wykonania zobowiązania, wysokość świadczenia lub nawet orzec o rozwiązaniu umowy. Rozwiązując umowę, sąd może w miarę potrzeby orzec o rozliczeniach stron, kierując się zasadami określonymi w zdaniu poprzedzającym. Jak słusznie wskazuje A. Radwan, art. 357¹ KC nie stanowi źródła roszczenia w znaczeniu materialnoprawnym, lecz kreuje swoistą postać prawa podmiotowego, którego treścią jest możliwość żądania wydania orzeczenia sądowego ingerującego w treść stosunku zobowiązaniowego w zakresie określonym w przepisie. Norma wyrażona w art. 357¹ KC stanowi przejaw tzw. „prawa sędziowskiego”, czego praktyczną konsekwencją jest derogacja (według reguły *lex specialis*) zasady wyrażonej w art. 321 KPC (zakaz wyrokowania poza i ponad żądanie). Wyrok ma charakter konstytutywny – kształtujący treść stosunku prawnego między stronami. Sąd orzeka „po rozważeniu interesów stron, zgodnie z zasadami współzycia społecznego”. Wspomniana dyrektywa – odwołująca się do znanych KC klauzul generalnych – dodatkowo podkreśla „słusznościowy” charakter normy. Wprowadza również element proporcjonalności znajdujący wyraz w konieczności wzajemnego zważenia przeciwstawnych interesów stron. Przytoczone klauzule generalne stanowią jednocześnie jedno z kryteriów wyboru między sposobami modyfikacji, a także między zmianą a rozwiązaniem stosunku prawnego. Regulacja art. 357¹ KC wyraża także zasadę prymatu modyfikacji zobowiązania nad jego rozwiązaniem. Dlatego też ingerencja sądu powinna następować w poszanowaniu zasady subsydiarności metody władczej (sądowej) w sto-

czu zmienionych okoliczności (np. zmiany kontroli nad spółką kapitałową, funkcjonowania spółki w ramach grupy kapitałowej, procesów transformacji spółek). Dodatkowo normatywne instrumenty wyjścia wspólnika albo akcjonariusza ze spółki kapitałowej mają na celu m.in.: zapewnienie standardów słuszności w prawie spółek, w tym poprzez ochronę wspólników albo akcjonariuszy mniejszościowych, czy wyeliminowanie lub sankcjonowanie dysfunkcji (jak w przypadku wyłączenia wspólnika spółki z o.o., orzeczenia ustąpienia akcjonariusza z prostej spółki akcyjnej, *etc.*).

Wspólnym mianownikiem regulacji, przewidujących prawo lub obowiązek wyjścia wspólnika albo akcjonariusza ze spółki kapitałowej, są najczęściej następujące motywy:

- 1) zapewnienie zasady równego traktowania wspólników albo akcjonariuszy spółki kapitałowej;
- 2) poszanowanie praw mniejszości;
- 3) konieczność działania zarządu spółki w interesie spółki jako całości;
- 4) zapobieżenie lub złagodzenie sytuacji problematycznej dla spółki (np. w obliczu zmiany kontroli, sporu korporacyjnego);
- 5) przyznanie godziwej rekompensaty z tytułu utraconej inwestycji dla podmiotu dokonującego wyjścia ze spółki;
- 6) zagwarantowanie transparentności stosunków własnościowych i uczciwości gry rynkowej (zwłaszcza w przypadku spółki publicznej).

Badania zostaną przeprowadzone przede wszystkim przy użyciu metody formalno-dogmatycznej, i w mniejszym zakresie prawnoporównawczej, koncentrującej się głównie wokół zagadnień prawa unijnego. Metoda formalnodogmatyczna obejmie analizę aktualnych regulacji zawierających prawo lub obowiązek wyjścia wspólnika albo akcjonariusza ze spółki kapitałowej, zawartych głównie w przepisach KSH oraz OfertaPublU. Co więcej, rozważaniom zostaną poddane: odnośne orzecznictwo SN oraz piśmiennictwo, obejmujące komentarze, monografie, artykuły i glosy.

Rozprawa nie obejmuje problematyki wyjścia ze spółek osobowych, co wynika z koncepcji i rozmiarów monografii, specyfiki relacji pomiędzy wspólnikami w spółkach osobowych oraz znaczącej swobody inwestorów w konstruowaniu treści odnośnych aktów założycielskich.

Dodatkowo rozważania nie uwzględniają analogicznej tematyki w spółce europejskiej i europejskim zgrupowaniu interesów gospodarczych, co jest podyktowane mniej doniosłym znaczeniem tych instytucji w praktyce rodzimego obrotu gospodarczego.

Z podobnych przyczyn zakres opracowania nie obejmuje regulacji o charakterze punktowym, występujących w odniesieniu do procesów transformacji spółek (odkup udziałów albo akcji w przypadku połączenia ze spółką zagraniczną – art. 516¹¹ KSH, odkup udziałów albo akcji na wypadek przekształcenia spółki kapitałowej w spółkę osobową – art. 576¹ KSH) oraz w prawie koncernowym (odkup przez spółkę dominującą udziałów albo akcji wspólników albo akcjonariuszy spółki zależnej uczestniczącej

sunku do metody konsensualnej (umownej), zob. A. Radwan, *Ius dissentientium*, s. 200–202 wraz z cytowaną tam literaturą.

w grupie spółek w związku ze zmianą umowy spółki albo statutu – art. 21⁴ KSH, odkup przez spółkę dominującą udziałów albo akcji wspólnika mniejszościowego spółki zależnej – art. 21¹⁰ KSH, przymusowy wykup udziałów albo akcji należących do wspólników albo akcjonariuszy mniejszościowych spółki zależnej przez spółkę dominującą – art. 21¹¹ KSH).

Jeśli chodzi o układ monografii, to jej tekst obejmuje wstęp, trzy rozdziały oraz zakończenie. Wspomniana struktura pracy oraz zróżnicowana obszerność poszczególnych jej części stanowią pokłosie rozwiązań normatywnych, w tym stopnia ich szczególności, nowatorstwa lub precyzji.

Rozdział I odnosi się do normatywnych instrumentów wyjścia wspólnika ze spółki z o.o., które obejmują wyłączenie przez sąd wspólnika spółki (art. 266 KSH) oraz rozwiązanie spółki przez sąd (art. 271 KSH), a także umorzenie udziałów (art. 199 KSH).

Problematyka rozdziału II dotyczy konstrukcji wyjścia akcjonariusza z prostej spółki akcyjnej, w czego następstwie analizie zostało poddane: wyłączenie akcjonariusza ze spółki (art. 300⁴⁹ KSH), ustąpienie akcjonariusza ze spółki (art. 300⁵⁰ KSH) oraz rozwiązanie spółki przez sąd (art. 300¹²⁰ § 1 pkt 3 KSH), jak również unicestwienie akcji (art. 300⁴⁴–300⁴⁶ KSH).

Najbardziej rozbudowany wolumenowo rozdział III ogniskuje się wokół normatywnych instrumentów wyjścia akcjonariusza ze spółki akcyjnej. Problematyka w tej części skupia: wykup akcji akcjonariuszy niezgadzających się na istotną zmianę przedmiotu działalności (art. 416 KSH), przymusowy wykup akcjonariuszy mniejszościowych w tzw. prywatnej spółce akcyjnej (art. 418 KSH), przymusowy odkup akcjonariuszy mniejszościowych w tzw. prywatnej spółce akcyjnej (art. 418¹ KSH), przymusowy wykup akcjonariuszy mniejszościowych w spółce publicznej (art. 82 OfertaPublU), przymusowy odkup akcjonariuszy mniejszościowych w spółce publicznej (art. 83–83b OfertaPublU), wezwanie dobrowolne do zapisywania się na sprzedaż lub zamianę akcji spółki publicznej (art. 72a OfertaPublU), wezwanie obowiązkowe do zapisywania się na sprzedaż lub zamianę akcji spółki publicznej w przypadku zmiany kontroli (art. 73 OfertaPublU) oraz wezwanie obowiązkowe do zapisywania się na sprzedaż lub zamianę akcji spółki publicznej w przypadku wycofania akcji z obrotu na rynku regulowanym lub w alternatywnym systemie obrotu (art. 91 OfertaPublU)³, jak też umorzenie akcji (art. 359–361 KSH).

³ Z uwagi na mniejszą praktyczną doniosłość, zakres monografii nie obejmuje problematyki wezwania uregulowanego w art. 11a ust. 9 OfertaPublU, dotyczącego przypadku gdy akcje, które zostały dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym bez zgody ich emitenta, przestają być przedmiotem obrotu na innym rynku regulowanym, na którym zostały dopuszczone do obrotu na wniosek ich emitenta. Wówczas podmiot, o którym mowa w art. 11a ust. 2 OfertaPublU, obowiązany jest do ogłoszenia wezwania do zapisywania się na sprzedaż akcji emitenta, które zostały nabyte w wyniku transakcji zawartych w obrocie na rynku regulowanym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i są zapisane na rachunkach papierów wartościowych prowadzonych na tym terytorium, według stanu na koniec drugiego dnia od dnia ogłoszenia tego wezwania. Do wezwania art. 77–77h i art. 79–79f stosuje się odpowiednio.

Przejdź do księgarni →

ksiegarnia.beck.pl